

מאימתי פרק ראשון תענית

ח.

תורה אור השלם

1. אם קנה הפרק והוא לא פנים קלל וקללם יגבר ויתרון הכשרי קהלת יי
2. אם ישר הקוש בלוא לקח ואין יתרון לבשל קהלת יי
3. גיד עזי רעו מקנה אף על עולה:
4. על פנים כפה אור יצו עליה במפגע:
5. איוב לו לב ואתה אל תתפלל בעד הקים הזה ואל תשא בעדו רנה ותפלה ואל תפגע בי כי אניני שמע אתה: ימיהו ז טו
6. נשא לבבנו אל פנים אל אל בשמים:
7. איוב ג מא ויתפתחו בפיכם ובשונם יקבדו לו: תהלים עח לו
8. והוא רחום יכפר עון ואל ישתח ויהרהר לקשיב אפו ואל יעיר כל תהלים עח לו
9. אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף: ויתפתחו בפיכם יי
10. מי יודע עז אפך ויכיראתך עברתך: תהלים צ יא
11. פגעת את שש ועשה צדק בדרכיך ויפרוץ נח אתה קצפת ונחשאת בהם עולם ונחשע:
12. ישיעו סו ד ותרם אף יי בכם ויעצר את השמים ולא יזיקה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדרם מחרה מעל הארץ והטבה אשר יי נתן לבם: דברים יא יז

רבינו גרשום

והוא לא פנים קלל. שלא הראה פנים במשנה, קללם בתלמוד. והוא לא פנים. שאין רבו מסביר לו פנים, רבה עליו רעים לחצות את רבו שיסביר לו פנים. משהתבין. תלמיד. לחוש לחישות. שידועין להתפלל ואין מתפללין. מקנה. שמנים דעתו, אף על עולה, מעלה כעס על העולם ומעלין אותו. משהתפללן אותו מן העולם. שאתה מנהגא אתו יך. שאתה נושא ואיך אוכל. כאן ביחוד. נשא לבבנו. כאן בצבור. ויפתחו בפיכם. מצדיקים עליו מלמעלה. כדכתיב וסביבו נשערה מאד.

אם ראת דור שהשמים משתבין עליו בנחישות מלהוריד נשם עליו וכו'. מכלל מוכיח ר"ת דהא דלמרי' צצצא בתרא (דף יט. ושם) אין עומנין צסלים מ"ט משום דמשתבי ליה לקדירה ר"ל משתבי מקלקלים המאכל שצקדירה וצלע"ו אורמשי"ר והא דלמרי לקדירה לאו דוקא שצקדירה וצלע"ו לקדירה אלא

למאכל שצקדירה דהכי נמי קאמר (שבת דף יט.) האי קדירה חיימא שרי ואין לפרש כפרש"י שפי' הסם משתבי משצרים הקדירה דל"כ מאי קאמר הכא שהשמים משתבין (י) ר"ל שהשמים משתבין אלא ודאי משתבים ר"ל מעלין חלודה כמו דנר צטנל ממלאכתו ימים רבים וחמלוד וצלע"ו ראו"י: ר"ל א"א' לוחש ועצרת בידו ומנים דעתו מביא אף לעולם שנאמר יגיד עליו ריעו וגו'. כלומר אם יגיד עליו ריעו שעל ידו צלו השמים והוא מגיס דעתו מקנה אף עולה כלומר הוא קונה אף ועולה כלומר אם עולה שמגיס דעתו עליו הוא מקנה אף:

בחולדה ובור כך בהקב"ה על אחת כמה וכמה.

פי' מאמין בחולדה וצור מעשה היה צנערה אחת היטה רוצה לילך לבית אביה והיה צור צדק ונפלה וצא צבור אחד ואמר אם אני אעלין תנשאי לי אמרה לו הן נשצנו ציינין שהוא לא ישא אשה אחרת והיא לא תנשא לאיש אחר ואמרו מי מעיד צייניו והיטה חולדה אחת הוללת לפני הצור ואמרו אלו שנים צור וחולדה יהיו עדים צייניו והלכו לדרכם והיא עמדה בצנועתה והוא נשא אשה אחרת וילדה בן צח חולדה ונשכמו ומת וילדה לו בן שני ונפל לצור ומת אמרה לו אשתו מה זה המעשה שהגיע לנו שלא כשאר בני אדם נזכר השצוה וסיפר לאשמו כל המעשה אמרה לו א"כ חזור וקמנה וכתב לה גט והלך ונשא את הצטולה והיינו דלמרי המאמין צצור וחולדה שהעמידו עדותו: ונאמרה

יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר נשא לבבנו אל כפים ^א [אני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש ^ב ויפתוהו בפייה ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן ^ג והוא רחום יכפר עון וגו' ^ד לא קשיא כאן ביחוד כאן בצבור אמר ר' אמי אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה שנאמר ^ה אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף וא"ר אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מניין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהקב"ה עאכ"ו אמר רבי יוחנן כל המצדיק את עצמו מלמטה מצדיקין עליו הדין מלמעלה שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף רבי חייה בר אבין אמר רב הונא מהכא ^ו וכיראתך עברתך ריש לקיש אמר מהכא ^ז פגעת את שש ועושה צדק בדרכיך ויכרוך הן אתה קצפת ונחמא בהם עולם ונושע אמר ריב"ל כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר בהם עולם ונושע אמר ריש לקיש מאי דכתיב ^ח ועצר את השמים בשעה שהשמים נעצרין מלהוריד ^ט (טל ומטר) דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת והיינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא נאמרה עצירה בגשמים ונאמרה עצירה באשה נאמרה

שלמודו קשה עליו כצור. שקשה הוא לו מרוב קושיות שצביל משנתו שאינה סדורה לו ואינו זוכר מה כתיב זה ולפיכך אינו יודע לפרק אי נמי שגורסה צטעות פוער על החיוב ומחייב על הפטור ומקשי עלה מדוכתא אחריתי והכי משמע קרא והוא לא ^א שאינו יודע שמועתו מפני שפנים קלקל שחקלל צטעותה

שהיא קודם לגמולא ירצה ציטעה. שסדירו בני היציצה משנתם שנאמר וחיילים בין תלמידים שהן חיילות חיילות: ויסרון הכשיר. כשסידר משנתו מתחילה: כנגד מ' יום שניטנה הסורה. שמתקיים צידו והדר עייל קמיה דר' יוחנן למיגמר גמרא: כנגד פנ"ד. שהן כ"ד ספרים: שפנים קלקל. שהראה לו פנים רעות: ירצה עליו רעים. לפיכך הימנו שסביר לו פנים: משפנים עליו נחושם. מאדימין פנים כעין כרדילי"א כדלמרי' צצצא מצינעא (דף יט.) דשתיך טפי שהעלה חלודה. שנעצרין ^א מלהוליד טל ומטר: לוחשי לחישות. שצביל שאין תפללים הפלה בלחש: יגיד עליו רעו. יתפלל עליו חזירו וגבי גשמים כתיב צאיז: ואין יסרון לצעל הלשון. כלומר מה הנאה יש לצעל הלשון שיועד ללחוש ואינו לוחש: מקנה אף על עולה. מקנה אף מי שמגיס דעתו ועולה: ואין נוחין זה לזה כו'. והכי משמע שצביל שצריך להגיד זה לזה ולהיות נוחין בהלכה ואין עושין מקנה מתקנאים מתגרים באף ומעלים אותו ומציאים אותו עליהן. ויש גורסין ונומין זה לזה בהלכה מתקנאים באף וכו' משיגיד עליו רעו שנומין זה לזה מתקנאים באף ומעלים אותו מעליהם: ארי דורס ואוכל. מיד ואינו מתירא: טורף ואוכל. שמוליך לחוריו ואוכל שם שמפחד מן הצריות. ולכולן יש להם הנאה: ולך מה הנאה יש לך. שאתה נזקך בני אדם והורגן. והוא אומר מה יתרון לצעל הלשון שמספר לשון הרע אע"פ שאין לו הנאה. ולפיכך מציאו ^א הקב"ה צדין אלל נחש כדי שיתבייש מפני שהשיא אדם הראשון ומתביישין עמו מספרי לשון הרע: ולכס לא נכון עמו. עס הקב"ה: ואעפ"כ. כמוצ צסמוך והוא רחום יכפר עון ושומע תפלתם והכי אמרת שאין תפלתם נשמעת אלא"כ משים נפשו בכפו כלומר שנפשו מכוונת בכפו ^א צצצור. תפלתם נשמעת ואע"פ שאין לצ כולם שלם כדכתיב ויפתוהו צפיהם צצצרים ל' צנים: ציחיד. אינו אלא א"כ לצו מכוין: צומן שאתה מארץ סלמח.

שיש אמונה צמחא ומתן אז נדק משמים נשקף דהיינו גשמים שהן נדקה: מחולדה וצור. שהמיתו שני בני אדם. מניי הוא צאגדה ^א מעשה צצצור אחד שנתן אמונתו לציצה אחת שישאלה אמרה מי מעיד והיה שם צור אחד וחולדה אמר הצחור צור וחולדה עדים צצצרי לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת והוליד שני צנים אחד נפל לצור ומת וא' נשכתו חולדה והוא זה שצנינו ממים צמיתה משונה ואמר לה כך וכך היה המעשה: המאמין צצצור צצור. הוא. שמשמיו עד צינו לצין חזירו על אחת כמה וכמה: המאמין עצמו. שמכשיר ומקטט מעשיו: מצדיקין עליו. מצדיקין עמו אפילו כחוט השערה יותר משאליו מקלקל מעשיו כדי למרק עונותיו: שנאמר אמת מארץ תצמח. אז נדק משמים נשקף נדקה אין כתיב כאן אלא נדק דמשמע דין: וכיראתך עברתך. על מי שהוא ירא אוקף אתה מחזיק עברתך כדי למרק עונותיו. ושפט המקרא מי יודע עז אפך מי יודע עז וכה למנא אותו לנוס מפניך ציום אפך וכיראתך עברתך כשם שאתה יראוי ומפוחד כך יש להמירא ולהתפחד מעברתך: פגעת אם שש ועושה נדק. צמי ששמח ועושה נדק שהן העושים כך צצצריך וצצריך אתה פוגע צו אם חוטא כלום כמו ויפגע צו וימת". קרא הכי הוא פגעת את שש ועושה נדק והן העושים כך צצצריך וצצריך צצצתם דרכים שאתה מייסרין צצצריך לטובה ואומרים הן אתה קצפת שצביל שמתאנו צצם עולם ונושע שצצצלים נושע לעולם צצא: שחונגם. כמו חצלי יולדה. אף השמים עושין כן וקשה לעולם ועל חטא הוא: נאמרה

- א) [נעיל: ושי"ן] ג. ערכין טו: א) גי' רש"י, רש"י
- ב) [נעיל: ושי"ן] ג. ערכין טו: א) גי' רש"י, רש"י
- ג) [נעיל: ושי"ן] ג. ערכין טו: א) גי' רש"י, רש"י
- ד) [נעיל: ושי"ן] ג. ערכין טו: א) גי' רש"י, רש"י
- ה) [נעיל: ושי"ן] ג. ערכין טו: א) גי' רש"י, רש"י
- ו) [נעיל: ושי"ן] ג. ערכין טו: א) גי' רש"י, רש"י
- ז) [נעיל: ושי"ן] ג. ערכין טו: א) גי' רש"י, רש"י
- ח) [נעיל: ושי"ן] ג. ערכין טו: א) גי' רש"י, רש"י
- ט) [נעיל: ושי"ן] ג. ערכין טו: א) גי' רש"י, רש"י
- י) [נעיל: ושי"ן] ג. ערכין טו: א) גי' רש"י, רש"י

הגהות הב"ח

- א) גי' דור שהשמים משתבין עליו כנחש
- ב) מלהוריד כו' לחשות שאין באותו הדור מלא:
- ג) רש"י ד"ר שלמודו כי משמע קרא והוא לא פנים קלקל שאינו יודע: א) ד"ה ולך כו' מציאו הקב"ה צדין (אלל נחש) תאמר: וצ"כ ס"א אינו ולגיקא שפניו צ"ל מביאין: א) ד"ה ואעפ"כ כו' מכוונת בכפו מביחין הס"ד. י"ב כלומר עס כפיו:
- א) ד"ה מחולדה כו' מעשה צצצור אחד. י"ב ע"י צצריך ערך חלד מצלר המעשה צצצירות: א) תוב"ד ד"ה אם כו' קאמר הכא שהשמים משתבין שאין ר"ל שהשמים:

לעני רש"י

הודילי"א [נודילי"א]. חלודה.

רבינו חננאל

תלמיד שלתלמוד קשה עליו. מפני שאין רבו מסביר לו פנים, בהלכה. אם ראת הגשמים נעצרין ומתכסין, שאין ברור לחוש לחישות כראוי כו'. אין הגשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמונה שנאמר אמת מארץ תצמח. א"ר יוחנן כל המצדיק עצמו מלמטה, ומחזיק דרך החסידות, אפילו מעט אם יטה מדקדקין עליו מלמעלה ולוקחין הדין ממנו, שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. ועוד מהכא, וכיראתך עברתך, לפי דקדוקן ביראתך. מדקדקין עליו בצבור. ועוד מהכא, בדרכיך יוכיריך, כפי דרכך מוכיריך אותך מלמעלה. אמר ר' יהושע בן לוי כל ששמח ביסורין הבאין עליו מביא ישועה לעולם שטאמר הן אתה קצפת ונחמא בהם עולם ונושע. הן קצפת והכית אותנו בשביל חטאתינו שחטאנו, שמתן בהן, כלומר הודינו, כי הכאה זו בשביל עונותינו היא עולם ונושע, ראוה זו להיות (תשובה) [נישועה] לעולם. אמר רבי שמעון בן לקיש נאמרה עצירה ולידה ופקידה באשה, וכנגדן ברקיע ובראן.